

7. Махлай О. М. Критерії, показники і рівні розвитку пізнавальної сфери в аспекті багатоконтекстного творчого мислення / О. М. Махлай // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. — 2006. — № 5. — С. 16-20.

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ

УДК 378.14: 78

Сунь Пенфей

У статті розглянута проблема розвитку музичного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі контекстного навчання. Визначено сутність поняття «музичне мислення». Розкрито особливості розвитку музичного мислення студентів на основі контекстного підходу.

Ключові слова: мислення, музичне мислення, контекст, контекстне навчання.

К ПРОБЛЕМЕ РАЗВИТИЯ МУЗЫКАЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ КОНТЕКСТНОГО ОБУЧЕНИЯ

Сунь Пенфей

В статье рассмотрена проблема развития музыкального мышления будущих учителей музыкального искусства в процессе контекстного обучения. Определена сущность понятия «музыкальное мышление». Раскрыты особенности развития музыкального мышления студентов на основе контекстного подхода.

Ключевые слова: мышление, музыкальное мышление, контекст, контекстное обучение.

TO THE QUESTION OF DEVELOPMENT OF MUSICAL THINKING FORMATION OF STUDENTS IN THE PROCESS OF CONTEXT STUDY

Sun Penfey

The article touches upon of the problem of development of musical thinking formation of the future teachers of music in the process of context study. The author gave a definition of the concept of «musical thinking formation». The article reveals the features of the development of musical thinking formation of students by context-approach.

Key words: thinking, musical thinking formation, context, context study.

Постановка проблеми. Зміни в суспільному житті України і Китаю не можуть не впливати на зміст, форми і методи навчання та виховання підростаючого покоління. Сьогодні, у зв'язку з актуальними проблемами духовності, особливу роль відіграє музичне виховання молоді. Необхідною умовою вирішення означених проблем є постійне вдосконалення роботи всіх ланок системи мистецької освіти і перш за все тих, які здійснюють підготовку вчителів музичного мистецтва.

Першорядного значення в підготовці фахівців у галузі музичного мистецтва набувають питання активізації їхнього музичного мислення як одного з

основних факторів успішної майбутньої професійної діяльності. Тому на перший план висувається проблема пошуку спеціальних педагогічних методів формування і розвитку музичного мислення студентів, визначення навчальної діяльності, яка практично відбиває процес втілення музичної семантики. Означений вид діяльності необхідний і як бракуюче синтезуюче джерело, яке компенсує загальну аналітичну спрямованість навчального процесу. Вирішення цієї проблеми можливе в межах контекстного навчання майбутніх учителів музичного мистецтва.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми розвитку музичного мислення присвячена велика кількість наукових робіт, які розкривають сутність цього поняття з філософської, музикознавчої, фізіологічної, психолого-педагогічної точок зору. Особливий внесок у розробку даної проблематики зробили такі вчені, як-от: М.Арановський, Б.Асаф'єв, Л.Дис, М.Бонфельд, В.Медушевський, В.Петрушин, Ю.Цагареллі, Г.Ципін та ін.

Різні трактування поняття «музичне мислення» зокрема породжують різні методики роботи з майбутніми фахівцями. Такі методики, розробляються сучасними авторами: О.Олександровою, Н.Мозгольовою, О.Піхтар, Л.Троць та ін. Дослідники підкреслюють, що від розвиненості музичного мислення багато в чому залежить рівень фахової підготовки студентів. Трактування музичного мислення як процесу переосмислення й узагальнення життєвих вражень, віддзеркалення у свідомості музичного образу як єдності раціонального та емоційного втілене в працях таких педагогів, як Л.Баренбойм, Г.Нейгауз, Т.Воронова та ін.

Питання формування і розвитку музичного мислення майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва розроблялися багатьма вченими, однак певному аспекту, а саме – розвитку означеного феномену в процесі контекстного навчання не було приділено належної уваги.

Виходячи з висловленого, **метою** даної статті є висвітлення проблеми розвитку музичного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі контекстного навчання.

Виклад основного матеріалу. Проблема музичного мислення має свої давні традиції, пов'язані з іменами Ж.-Ж. Руссо, І.Гербарта, Г.Рімана та ін. В опорі на дослідження ХХ століття, зокрема, психологів П.Гальперіна, О.Леонтьєва, С.Рубінштейна, О.Тихомирова та ін. з проблеми мислення музичне мислення трактується як процес, як діяльність, де внутрішня діяльність є теоретичною, а зовнішня – практичною.

У працях М.Арановського, Б.Асаф'єва, А.Сохора, Г.Ципіна підкреслено, що музичне мислення – це різновид художнього мислення, яке виражається в передбаченні у свідомості композитора і виконавця музичних інтонацій на основі життєвих вражень, їх осмисленні та втіленні в музичному образі, а також – в осягненні цього образу слухачем. На думку дослідників, музичне мислення є основою інтонаційно-творчої діяльності, спрямованої на інтеграцію в цілісному музичному образі звукових і смислових компонентів [1; 2; 6; 8].

Музичне мислення багатьма науковцями розуміється як різновид художнього мислення, тобто виду інтелектуальної діяльності, спрямованого на створення і сприйняття творів мистецтва. Художнє мислення можна вважати об-

разним мисленням, яке пов'язане з конкретними уявленнями. Музика — це своєрідний продукт художнього мислення, виражений в звукових образах. Взявши за основу інтонаційну теорію Б.Асаф'єва, можна стверджувати, що музичне мислення — це інтонаційне мислення, тобто мислення, пов'язане зі здатністю перекладати «сєнс у звуки» і навпаки.

На думку Ю.Цагареллі, музичне мислення має в якості свого єдиного джерела відчуття; воно виходить за межі чуттєвого відображення музики і дозволяє отримати знання та уявлення про музичний матеріал, які не є результатом його безпосереднього сприйняття. Специфікою музичного мислення є те, що на відміну, наприклад, від математичного, технічного або філософського мислення воно оперує музичними образами, які є ідеальною формою віддзеркалення музики у свідомості людини [7, с. 107].

Ще у фундаментальних працях І.Павлова, а пізніше і ряді інших досліджень (М.Блінова, Н.Токіна та ін.) було показано, що професійне мислення людей мистецтва, зокрема, музикантів, у значній мірі зумовлене розвитком образного мислення. І у інструменталістів, і у вокалістів, і у диригентів оригінальність образного мислення поряд з іншими найважливішими здібностями багата в чому визначає фахову успішність музикантів-виконавців.

Логічне мислення займає в структурі музичного мислення і в діяльності музикантів більш «скромне» місце. Специфічною особливістю музичної інформації є те, що емоційно-образний компонент її змісту суттєво переважає над абстрактно-логічним. Це, в результаті, і зумовлює те, що образний компонент музичного мислення має в його структурі в середньому більше значення, ніж логічний. Разом з тим не можна недооцінювати роль логічного аспекту змісту музики. Логіка форми, темпових співвідношень, динамічних і агогічних кульмінацій, самої структури музичного твору взаємопов'язана з внутрішньою логікою його змісту і в єдності з емоційно-образним аспектом музики й складає саму його сутність.

Якісні відмінності музичного мислення у різних музикантів, зокрема майбутніх учителів музичного мистецтва, в значній мірі зумовлені особливостями співвідношення образного і логічного компонентів в ньому.

Отже, музичне мислення є процесом відображення музики, який складає вищий ступінь її пізнання. Рівень музичного мислення визначається ступенем прояву його емоційно-образного й абстрактно-логічного компонентів.

Врахування з боку викладачів психологічних особливостей, новостворень юнацького віку необхідне для здійснення грамотного керівництва інтелектуальною діяльністю з метою розвитку музичного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва. Б.Ананьєв, Л.Виготський, Ж.Годфруа, І.Кон, В.Крутецький, О.Леонтьєв, Ж.Піаже та інші науковці у своїх дослідженнях підкреслюють, що розумова діяльність у юності «переживає» якісні зміни і досягає свого піку приблизно у 25-річному віці. Вона характеризується умінням узагальнювати, абстрагувати, аргументувати, висувати гіпотези, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки, а також здібністю знаходити, висувати і вирішувати проблеми. У юнацькому віці проявляється вибірковий інтерес до тієї чи іншої навчальної дисципліни, студенти усвідомлюють роль набутих знань, умінь і навичок з того чи іншого предмету щодо майбутньої фахової діяльності.

Вікова особливість полягає у швидкому розвитку спеціальних, зокрема, музичних здібностей. На думку А.Готсдінера, музичний розвиток є частиною інтелектуального розвитку, а отже і частиною розвитку музичного мислення. Музично-інтелектуальна діяльність виявляється і в осягненні змісту музичного твору, і в розумінні термінології, і постановці і вирішенні художніх завдань, і в умінні аналізувати форму музичного твору, фактуру, стиль, жанр тощо [4]. Розвиток музичного мислення в юнацькому віці – процес двосторонній. З одного боку, музичне мислення і його розвиток безпосередньо пов'язане з процесами, які відбуваються в психіці особистості незалежно від неї. З іншого боку, розвиток музичного мислення пов'язаний з цілеспрямованим впливом на цей психічний процес методів навчання.

Глобальне завдання традиційної дидактичної системи полягає в тому, щоб залучити студентів, зокрема, до узагальненого і систематизованого художнього досвіду людства в галузі мистецької освіти. Через це стверджується провідна роль теоретичних знань у змісті музичного навчання, орієнтація на засвоєння основ музичного мистецтва тощо. Природно, це веде до інтелектуалізму, відриву теорії від практики, до того, що педагогічна традиція заміщує практику знаковою системою – художньо-освітньою інформацією. Студенти засвоюють через масив навчальної інформації те, що напрацьовано іншими, отримано в результаті суспільно-історичної практики людства. У цьому випадку особистості нав'язують цілі засвоєння «чужих» здобутих знань, гальмується процес розвитку музичного мислення, а художньо-освітня інформація втрачає особистісний сенс. Одним із шляхів вирішення означеної проблеми є залучення майбутніх учителів музичного мистецтва до контекстного навчання.

У словнику лінгвістичних термінів поняття «контекст» (від лат. contextus – тісний зв'язок, поєднання) трактується, як завершений у смисловому значенні уривок письмового або усного мовлення, необхідний для визначення смислу окремого слова або фрази [3, с. 285]. Використання слова «контекст» перетнуло літературне коло, як це відбувається сьогодні з багатьма словами, які переживають міждисциплінарне запозичення. На жаль, в психології та педагогіці статусу категорії означений феномен ще не набув, і тому в словниках цих наук ще не описаний.

У психології контекст пов'язаний з поняттям «ситуація» (система умов, які спонукають суб'єкта і опосередковують його активність). Тобто в ситуацію включаються і зовнішні умови, і сам суб'єкт, і ті люди, з якими він контактує.

Психологи і педагоги надають контексту основну роль у процесі переробки інформації, тоді як саме завдяки контексту особистість знає, чого їй очікувати і як осмислювати продукт сприйняття. Перш, ніж приступити до виконання дії, людина намагається зібрати якомога більше контекстної інформації. Чим більше ми знаємо про сьогоднішнє, тим легше можемо прорахувати або передбачити майбутнє. Психологи називають таке випереджаюче відображення (попередню настроюку, очікування, інтуїцію) антиципацією. Мова йде про процеси, що виникають у свідомості ще до появи подій, які впливатимуть на результати мислення, зокрема музичного, а в подальшому – і на результати навчальної або професійної діяльності. Антиципації створюються під впливом контекстів.

Прогнозування базується саме на передбаченні того, що шукається, хоча б на крок уперед. Отже, контекст може активізувати мислення студента і вводити його в стан проблемної або творчої ситуації, і, занурюючи суб'єкта до нових контекстів, тим самим спонукає до певних відкриттів.

Поняття «контекст» має широкий сенс: їм можна позначати фізичну дію, вчинок, решітку, систему мотивів тощо. Отже, контексти можуть бути соціальними, поведінковими, емоційними, історичними, культурними, діяльними.

З цієї позиції навчальний процес у виші є одним із проявів соціальної практики, він відображає всі ті закономірності, які існують в суспільстві. Справжнє розуміння свідомості та психіки особистості вимагає їхнього включення в реальний контекст життя і діяльності людей. Це положення має значення і для фахового навчання, зокрема, у вищих педагогічних закладах мистецької освіти, тоді як контексти життя і майбутньої професії вчителя музичного мистецтва наповнюють навчання особистісним змістом, визначають міру включеності до процесу розвитку музичного мислення, і взагалі – до художньо-освітнього процесу.

Проблему контекстного навчання сьогодні розробляють такі науковці, як Н. Бакшасва, Н. Борисова, Т. Дубовицька, М. Ільцова, В. Іщук, В. Кругликов, О. Ларіонова, І. Марчук та ін. Модель контекстного навчання, на думку дослідників, є теоретично обґрунтованим вибором та реалізацією форм і методів активного навчання у вищій школі з орієнтацією на модель майбутнього фахівця. Його сутність полягає в здійсненні навчального процесу в контексті майбутньої професійної діяльності шляхом вирішення конкретних професійних завдань. Засвоєння змісту навчання відбувається не шляхом простої передачі студенту інформації, а в процесі його власної, внутрішньо мотивованої активності, спрямованої на предмети та явища навколишнього світу [5, с. 118].

Зміст, форми і методи контекстного навчання спрямовані на розвиток творчих здібностей майбутнього вчителя музичного мистецтва, його продуктивного, зокрема музичного мислення, забезпечують широкі можливості організації самостійної роботи студента. При такому навчанні змінюється характер управління художньо-освітньою діяльністю майбутнього фахівця. Від жорсткої регламентації і контролю відбувається перехід до розвиваючих, інтенсивних, ігрових методів і форм організації процесу розвитку музичного мислення студентів, створюються умови для стимулювання і підтримки творчої самостійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Висновки. Отже, одне з головних завдань мистецької освіти полягає в розвитку музичного мислення майбутніх фахівців, яке є основою всіх видів музичної діяльності і формується в процесі цієї діяльності.

Музичне мислення має свою структуру, функціонально спрямовану на пізнання і творче перетворення музичного мистецтва. Разом з тим, музичне мислення невіддільне від загального розумового процесу, в якому співіснують і взаємодіють емоційне і раціональне, образне і понятійне.

За допомогою форм і методів активного навчання контекстного типу моделюється предметний і соціальний зміст майбутньої фахової діяльності вчителя музичного мистецтва, що забезпечує розвиток музичного мислення сту-

дентів, а також творчу активність, професійну та соціальну компетентність майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арановский М.Г. Музыка как форма интеллектуальной деятельности / М.Г.Арановский. — [2-е изд.]. — М. : Издательская группа URSS, 2009. — 240 с.
2. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б.В.Асафьев. — [Ред. Е.М.Орловой; 2-е изд.]. — Л. : Музыка, 1973. — 144 с.
3. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. — М. : Сов. энциклопедия, 1969. — 607 с.
4. Готсдинер А.Л. Музыкальная психология / А.Л.Готсдинер. — М. : ИВ Магистр, 1993. — 192 с.
5. Ішук В. Контекстне навчання як інноваційна технологія професійної підготовки майбутніх учителів // Гуманітарний вісник. — № 24. — 2012. — С. 117-120.
6. Сохор А.Н. Воспитательная роль музыки / А.Н.Сохор. — [2-е изд., доп.]. — Л. : Музыка, 1975. — 61 с.
7. Цагарелли Ю.А. Психология музыкально-исполнительской деятельности / Ю.А.Цагарелли — СПб. : Изд-во «Композитор-Санкт-Петербург», 2008. — 368 с.
8. Цыпин Г.М. Обучение игре на фортепиано / Г.М.Цыпин. — М. : Просвещение, 1984. — С. 159-173.

РЕАЛИЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

УДК 378.147:811.161.2

Марія Оліяр

У статті розкрито теоретичні основи компетентнісного підходу в процесі лінгвістичної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Проаналізовано сучасний стан проблеми реалізації компетентнісного підходу в професійній підготовці студентів.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, лінгвістична підготовка вчителя початкових класів, комунікативно-стратегічна компетентність вчителя.

РЕАЛИЗАЦИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ПРОЦЕССЕ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

В статье раскрыты теоретические основы компетентностного подхода в процессе лингвистической подготовки будущих учителей начальных классов. Проанализировано современное состояние проблемы реализации компетентностного подхода в профессиональной подготовке студентов.